

Morgondagens laboratorium – redan i går

För 75 år sedan genomgick svensk (och nordisk) sjukvård en strukturrationalisering. Denna började i Örebro där Sverige fick sitt första centrallaboratorium. Olof Wilander, som kom från Karolinska institutet, hade fått uppdraget att sammanföra alla test som gjordes på patienter i en klinik. Wilander disputerade på heparin under professor Erik Jorpes.

Verksamheten dominerades av kemiska analyser men innefattade även bakteriologiska och fysiologiska undersökningar samt blodtransfusioner. Skälet till att Wilander anställdes var delvis krigsberedskap. Eftersom giftgas hade använts under första världskriget ansågs det lämpligt att anställa en läkare med kemisk bakgrund. Ett C-labb infördes på Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg året efter genom den vidsynte Sven Johanssons försorg. Dess förste chef var Jörgen Lehmann. På Karolinska däremot började centraliserad laborativ verksamhet införas efter kriget, och i Umeå i början av 1950-talet.

På den tiden gjordes analyserna manuellt, ofta med semikvantitativa metoder. Det är nog svårt för dagens läkare att föreställa sig en klinisk verksamhet där små kyffar till labb fanns utspridda över ett sjukhusområde präglad av revirtänkande. Det nya centrallaboratoriet utförde alla test på patienter: kemiska, bakteriologiska, virologiska och även EKG. Det är värt att begrunda att patienterna fick betala rejält för de test de underkastade sig. Ett Hb kostade 2 kronor medan maxbelopp var 150 kronor.

Under de senare åren har ett antal diagnostiska metoder, baserade på DNA och RNA, gjort stora steg i laboratoriet. Detta har till stor del berott på tekniska framsteg såsom PCR och pyrosekvensering, vilka möjliggör diagnos på försvinnande lite material. Dessa nya metoder har gjort att gränserna mellan de olika laborativ verksamheterna har suddats ut, och sjukhuslaboratoriernas maskinpark används i allt större utsträckning över gränserna.

Under åren har flera internationellt erkända forskare arbetat vid laboratorier på USÖ. Professor Dan Danielsson gjorde, tillsammans med Per Olcén, Örebro till ett Mecka för forskning på Neisseriadiplokokerna som orsakar meningit och gonorré. USÖ är nu ett WHO-referenslaboratorium med Magnus Unemo som ansvarig. Professor Torbjörn Nilsson satte USÖ på kartan ifjol med sin studie på folatintag och skolbetyg. Chefen för laboratiemedicin, Sören Andersson, är expert på HIV och aids med flera internationella uppdrag. Olle Berséus, i många år hörnstenen på transfusionsmedicin, bjöds in till NATO:s toppmöte i Karlskrona i år för att dela med sig av sin långa erfarenhet av blodtransfusioner.

Ytterligare ett stort steg har varit att återföreninga alla laboratorier i en gemensam klinik, den »Laboratiemedicinska länskliniken«. Vi är sålunda tillbaka där vi började, då Olle Wilander klev av taget från Stockholm en regnig dag i maj 1937 och knatade Järnvägsgatan fram till USÖ för att inleda ett nytt kapitel i nordisk medicin. Wilanders porträtt hänger vid dörren till den stora aulan på USÖ, som bär hans namn. Laboratiemedicinen går vidare.

Lars H Breimer
docent, överläkare i klinisk kemi, Laboratiemedicinska länskliniken, Örebros universitetssjukhus

Clas-Göran Eriksson
docent, överläkare i klinisk kemi, Laboratiemedicinska länskliniken, Örebros universitetssjukhus

Torbjörn K Nilsson
överläkare i klinisk kemi, Laboratiemedicinska länskliniken, Örebros universitetssjukhus, professor vid Hälsoakademien, Örebro universitet

ETT LABB I TIDEN
Laboratoriet vid sjukhuset i Örebro, numera universitetssjukhus, var tidigt en arbetsplats där pionjäranda rådde. Av de gamla bilderna från 1930-talet framgår att dåvarande chefen professor Olof Wilander tog aktiv del i den dagliga verksamheten. I dag är laboratoriet vid USÖ ett WHO-referenslaboratorium.

Foto: Privatbilder.